

Promluva Benedikta XVI.

Bazilika P. Marie Andělské

Drazí bratři a sestry,

Vážení představitelé církví, církevních společenství a náboženských vyznání,

Drazí přátelé,

Uplynulo dvacet pět let od doby, kdy blahoslavený Jan Pavel II. pozval poprvé představitele světových náboženství do Assisi k modlitbě za mír. Co se událo od té doby? Jak stojí věc míru dnes? Tehdejší ohrožení míru ve světě vyplývalo z rozdělení planety na dva protikladné bloky. Viditelným symbolem tohoto rozdělení byl Berlínská zeď, která procházela městem a vyznačovala tak hranici mezi oběma bloky. Roku 1989, tři roky po Assisi tato zeď padla bez prolití krve. Enormní arsenály, které se nacházely za zdí, náhle neměly smysl. Ztratily svou schopnost zastrašovat. Vůle národů po svobodě byla silnější než arsenály násilí. Otázka po příčině tohoto zvratu je složitá a nelze na odpovědět jednoduše. Nejhlubší příčina této události má však kromě ekonomických a politických faktorů duchovní povahu. Za materiální silou už nestálo žádné duchovní přesvědčení. Vůle po svobodě byla nakonec silnější než strach před násilím, které už nemělo žádné duchovní krytí. Jsme vděční za toto vítězství svobody, které bylo především vítězstvím pokoje. Je třeba dodat, že v tomto kontextu nešlo jenom a snad ani ne prvotně o svobodu víry, ale šlo o ni také.

Co se však stalo potom? Bohužel, nemůžeme říci, že od té doby je situace charakterizována svobodou a pokojem. Třebaže hrozba velké války není na dohled, přece je, bohužel, svět plný nesvornosti. Není to pouhý fakt, že tam či onde se opakovaně vedou války, násilí jako takové je potenciálně stále přítomné a charakterizuje situaci našeho světa. Svoboda je velkým dobrem. Svět svobody však z velké části postrádá orientaci, a svoboda je nezřídka pochopena špatně jako svoboda k násilí. Nesvornost nabývá nových a děsivých podob a zápas o pokoj musí nově podnítit nás všechny.

Pokusme se identifikovat trochu blíže nové podoby násilí a nesvornosti. V hrubých obrysech lze podle mého mínění rozpoznat dvě odlišné typologie nových forem násilí,

kteřé jsou v diametrálním protikladu co do svých motivací a projevují se v jednotlivostech mnoha variantami. Je to především terorismus, který namísto velké války podniká přesně cílené útoky, jež mají destruktivně zasáhnout důležité body protivníka bez ohledu na nevinné lidské oběti, které jsou tak nelítostně zabíjeny či zraňovány. Velká škoda způsobená nepřítelem ospravedlňuje v očích zodpovědných každou formu krutosti. Bylo odsunuto stranou všechno, co uznávalo a sankcionovalo mezinárodní právo jakožto meze násilí. Víme, že terorismus je často motivován nábožensky a že právě náboženská povaha útoků slouží jako ospravedlnění nelítostné krutosti, která se domnívá, že může opominout právo za účelem dosažení „dobra“. Tady náboženství neslouží pokoji, ale ospravedlňuje násilí.

Kritika náboženství, počínaje osvícenstvím, opakovaně tvrdila, že příčinou násilí je náboženství a živí tak nevraživost vůči němu. To že náboženství skutečně motivuje násilí, je něco, co nám jako religiozním lidem musí působit hluboké starosti. Subtilněji, ale vždy nelítostně je náboženství příčinou násilí také tam, kde se násilí dopouštějí obránci jednoho náboženství proti ostatním. Náboženští představitelé, kteří přišli do Assisi roku 1986 chtěli říci – a my to mocně a s velkou rozhodností opakujeme – že toto není pravá povaha náboženství. Naopak, znetvořuje a ničí náboženství. Proti tomu se namítá: ale odkud víte, jaká je pravá povaha náboženství? Neplýne snad vaše tvrzení z toho, že moc náboženství u vás vyhasla? Jiní zase namítnou: copak doopravdy existuje nějaká společná povaha náboženství, kterou má každé náboženské vyznání a která tedy platí pro všechna náboženství? Na tyto otázky musíme odpovědět, pokud chceme realisticky a věrohodně odporovat užití násilí z náboženských důvodů. V tom spočívá základní úkol mezináboženského dialogu, úkol, který má toto setkání znovu zdůraznit. Jako křesťan bych k tomu chtěl říci: ano, v dějinách se užívalo násilí i ve jméno křesťanské víry. Uznáváme to a naplňuje nás to zahanbením. Je však absolutně jasné, že šlo o zneužití křesťanské víry v přímém protikladu k její pravé povaze. Bůh, ve kterého my křesťané věříme, je Stvořitelem a Otcem všech lidí, a proto jsou všichni lidé bratři a sestry a tvoří jednu rodinu. Kristův kříž je pro nás znamení Boha, který namísto násilí klade spoluutrpení s druhým a lásku k bližnímu. Jeho jméno je „Bůh lásky a pokoje“ (2 Kor 13,11). Je úkolem všech, kteří nesou jakoukoli odpovědnost za křesťanskou víru, aby neustále očišťovali náboženství křesťanů, počínaje jeho vnitřním jádrem, aby navzdory lidské slabosti bylo opravdu nástrojem Božího pokoje ve světě.

Zatímco jedna základní typologie násilí je dnes motivována nábožensky, klade otázku po povaze náboženských vyznání a všechny nás nutí k očištění, druhá mnohotvárná typologie

násilí má motivaci přesně opačnou: Je důsledkem absence Boha, popírání Boha a ztráty lidskosti, která jde ruku v ruce s tím. Odpůrci náboženství, jak už jsme řekli, pokládají za primární zdroj násilí v lidských dějinách náboženství a požadují proto jeho odstranění. Popření Boha však vyvolalo krutost a násilí, jež neznalo mezí, což bylo umožněno pouze tím, že člověk už nad sebou neuznával žádnou normu a žádného soudce, a jako normu bral pouze sebe samého. Hrůzy koncentračních táborů ukazují naprosto zřetelně důsledky této absence Boha.

Nechtěl bych se tu zdržovat u ateizmu, který je vnucován státem, ale chtěl bych spíše mluvit o „dekadenci“ člověka, v jejímž důsledku dochází tíše a tedy nebezpečněji ke změně duchovního klimatu. Zbožštění mamonu, majetku a moci se stává anti-náboženstvím, které už nebere v úvahu člověka, ale jenom osobní zisk. Touha po štěstí degeneruje například na bezuzdnou a nelidskou žádost, projevující se nadvládou drog v různých jejích formách. Existují mocní, kteří s drogami obchodují, a potom mnozí, kteří jsou drogami sváděni a ničení na těle i na duši. Násilí se stává normální věcí a v některých částech světa ohrožuje naši mládež zkázou. Protože se násilí stává normální věcí, je ničen pokoj a v nedostatku pokoje ničí člověk sebe samého.

Absence Boha vede k úpadku člověka a humanismu. Ale kde je Bůh? Známe Jež a můžeme Jež znovu lidstvu ukázat, abychom založili opravdový pokoj? Shrňme nejprve stručně naši dosavadní reflexi. Řekl jsem, že existuje takové pojetí a užití náboženství, kterým se z něho stává zdroj násilí, zatímco správně žitá orientace člověka směrem k Bohu je silou pokoje. V tomto kontextu jsem poukázal na nezbytnost dialogu a hovořil o neustále potřebném očištění žitého náboženství. Na druhé straně jsem řekl, že popírání Boha korumpuje člověka, zbavuje ho měřítek a přivádí k násilí. Vedle těchto dvou skutečností, tedy náboženství a anti-náboženství, existuje ve světě expandujícího agnosticizmu také další zásadní směr. Lidé, kterým nebyla dána možnost věřit a kteří přesto hledají pravdu, hledají Boha. Lidé tohoto druhu netvrdí jednoduše, že „žádný Bůh neexistuje“. Trpí jeho absencí, hledají pravdu a dobro, vnitřně jsou na cestě k Němu. Jsou „poutníky pravdy, poutníky pokoje“. Kladou otázky jedné i druhé straně. Odnímají bojovným ateistům jejich falešnou jistotu, s níž si nárokují vědění, že žádný Bůh neexistuje, a vybízejí je, aby nebyli svárliví, ale stali se lidmi hledajícími, kteří nepostrádají nadějí, že pravda existuje a že z ní můžeme a máme žít. Vyzývají však také příslušníky náboženských vyznání, aby nepovažovali Boha za vlastnictví, které jim patří, takže by se cítili autorizováni používat násilí ve vztahu k ostatním. Tito lidé hledají pravdu, hledají pravého Boha, jehož obraz se v náboženství vzhledem ke způsobu, jakým je nezřídka

praktikováno, také nezřídka skrývá. To že neumí nalézt Boha, závisí také na věřících, kteří mají redukováný nebo i zkomolený obraz Boha. Jejich vnitřní zápas a jejich tázání je také výzvou pro nás věřící, všechny věřící, aby očistili svoji víru, aby se Bůh – pravý Bůh – stal dostupným. Proto jsem záměrně pozval také představitele této třetí skupiny na naše setkání do Assisi, které tedy nehostí jenom představitele náboženských institucí. Jde spíše o to, abychom společně byli na cestě k pravdě, rozhodně se zasazovali za důstojnost člověka a společně usilovali o pokoj proti každému druhu násilí, jež pustoší člověka. Chtěl bych vás závěrem ujistit, že katolická církev nepřestává odporovat násilí a nevzdává se svého úsilí za pokoj ve světě. Oživuje nás společná touha být „poutníky pravdy, poutníky pokoje“.

Přeložil P. Milan Glaser, Vatikánský rozhlas